

NOTARO PAREIGOS IR ATSAKOMYBĖ BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS POŽIŪRIU

MARIUS STRAČKAITIS

Lietuvos notarų rūmų prezidentas

Europos Sąjungos notariatų tarybos viceprezidentas

Klaipėdos miesto 1-ojo notarų biuro notaras

Olimpiečių g. 4, 09237 Vilnius, Lietuva

Tel. + 370 5 261 4757

El. paštas marius.strackaitis@notarai.lt

ĮVADAS

Teisė yra sudėtinga sistema dėl plataus reguliavimo, vartojamos specifinės kalbos, dėl jos dinamiškos raidos ir kaitos, sprendžiamų įvairių teorinių bei praktinių problemų. Tam, kad žmogus tokioje teisinėje aplinkoje jaustųsi saugus, reikalingi teisės ekspertai, kurie padėtų įgyvendinti asmens prigimtines teises, apgintų teisėtus interesus ir užtikrintų, kad pasirašomas teisinis dokumentas yra gerai parengtas ir teisėtas, o prireikus turi ir oficialaus rašytinio įrodymo galią¹. Įgyvendinti šį tikslą ir užtikrinti asmenų teisinį tikrumą bei saugumą valstybė įgaliojo notariatą, kuris yra sudedamoji teisinės sistemos ir teisinės valstybės dalis.

Lietuvoje veikia lotyniškojo tipo notariatas, būdingas civilinės (kontinentinės) teisės tradicijai priklausančioms valstybėms². Jose prioritetas yra teikiamas ne individualios rizikos prisiėmimui ir atsakomybei už savo veiksmus, bet susitarimų saugumui ir patikimumui. Todėl valstybė rūpinasi, kad asmenų teisės būtų tinkamai įgyvendinamos, o siekiant išvengti teisinio neaiškumo, kuris lemtų bylinėjimąsi, egzistuoja ne tik ginčo jurisdikcija, bet ir ginčų prevencijos jurisdikcija, kurios vienas iš esminių garantų yra notaras³.

1 Čmilytė-Nielsen, V. Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkės sveikinimas Notariato reformos 30-mečio konferencijoje. *Notariatas*, Nr. 32, 2023, p. 1213.

2 2021 m. gruodžio 3 d. duomenimis, lotyniškasis notariatas veikė 91 valstybėje: Tarptautinės notariato sąjungos (angl. *International Union of Notaries*) misija. Prieiga per internetą <https://www.uinl.org/mision/> (žiūrėta 2023 08 22).

3 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. *Notarų veiklos liberalizavimo galimybės Europos Sąjungos lotyniškojo notariato tradicijos valstybėse*. Mokslo studija. Moksl. red. P. Ragauskas. Lietuvos teisės institutas, 2014, p. 7–8. Prieiga per internetą https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/EK_notarai_studija.pdf (žiūrėta 2023 08 23).

Notaras, vadovaudamasis griežtais lotyniškojo notariato principais, užtikrina teisinį tikrumą kaip vieną iš teisės viešpatavimo elementų, ir padeda įgyvendinti viešąjį interesą⁴. Nors notarų veikla neapima tiesioginio ir konkretaus dalyvavimo vykdant viešosios valdžios funkcijas, bet jų atliekamos funkcijos neabejotinai yra susijusios su viešuoju interesu ir gali būti vertinamos kaip pagalbinė ar parengiamoji veikla, skirta viešosios valdžios funkcijoms vykdyti⁵.

Lotyniškojo notariato veiksmingumą ir visuomenės pasitikėjimą⁶, kartu ir bendrą pasitikėjimą atitinkama teisine sistema, padeda užtikrinti specifinis, vienas iš svarbiausių ir griežčiausių lotyniškojo notariato principų, taikytinų notaro veikloje, – notaro asmeninės atsakomybės principas. Valstybė privalo asmenims suteikti garantijas, kad jų teisės dėl netinkamo notaro pareigų atlikimo nebūtų pažeistos, ir pagrindą tikėtis, kad notarai tinkamai atliks jiems įstatymuose nustatytas pareigas⁷. Taigi, asmeninės atsakomybės principas yra labai svarbi efektyvaus notarų darbo ir jų klientų saugumo garantija⁸.

Už netinkamą profesinių pareigų vykdymą notarui gali būti taikoma net kelių rūšių teisinė atsakomybė: drausminė, civilinė, administracinė ir baudžiamoji. Baudžiamoji atsakomybė yra pati griežčiausia teisinės atsakomybės rūšis, ją įgyvendinant gali būti taikomos griežtos valstybės prievartos priemonės⁹. Padariusiam nusikalstamą veiką notarui galėtų būti skiriama ir pati griežčiausia valstybės prievartos priemonė – kriminalinė bausmė, kuri paprastai kaltininkui užtraukia teistumą. Dėl to notaras netektų savo, kaip notaro, įgaliojimų ir ilgą laiką negalėtų būti vėl skiriamas notaru¹⁰. Be to, dėl notaro nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo turėtų teisę gauti padarytos žalos atlyginimą¹¹, o notaras atitinkamai privalėtų jį sumokėti. Žinoma, tokiu būdu būtų menkinama ne

4 Kūris, E. Visuomenės ir tarpinstitucinis pasitikėjimas notaro profesija: keli sąlyčio taškai. *Notariatas*, Nr. 32, 2023, p. 43-48.

5 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas. *Europos Komisija prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*. Byla C-54/08. Prieiga per internetą <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LITXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0054> (žiūrėta 2023 08 27).

6 Pavyzdžiui, pagal 2022 m. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atliktą sociologinę apklausą, Lietuvos gyventojai iš dešimties teisinių profesijų ir institucijų labiausiai pasitikėjo notariais, – net 68 proc. Prieiga per internetą <https://notarurumai.lt/reformos-trisdesimtmeti-mininciais-notarais-gyventojai-pasitiki-daugiausiai-tarp-teisiniu-profesiju-rodo-vilmorus-sociologinis-tyrimas/805> (žiūrėta 2023 08 27).

7 Šaltauskienė, S. Notarų atsakomybė ir jos draudimas. Iš: Majūtė, V. *et al.* *Notariato teisė*. Lietuvos notarų rūmai, 2014, p. 102.

8 Nekrošius, V. *Notariato teisė*. Kaunas, 1997, p. 38.

9 Švedas, G. *et al.* *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vyr. moksl. red. G. Švedas. Vilniaus universiteto leidykla, 2019, p. 67-69.

10 Lietuvos Respublikos notariato įstatymo (su pakeitimais ir papildymais) 3 straipsnio 3 dalies 1, 2, 3 punktai, 23 straipsnio 1 dalies 5 punktas. *Valstybės žinios*, 1992-10-10, 28-810.

11 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (su pakeitimais ir papildymais) 44 straipsnio 10 dalis. *Valstybės žinios*, 2002-04-09, 37-1341.

tik konkretaus notaro reputacija, bet ir viso notariato autoritetas, mažėtų visuomenės pasitikėjimas teisine sistema.

Nors baudžiamoji atsakomybė notarams taikoma labai retai, bet kad ir vieno notaro nusikalstamos veikos padarymas dėl netinkamo profesinių pareigų vykdymo sukelia sunkių padarinių. Todėl yra tikslinga, vadovaujantis teismų praktika, įvertinti, už kokių notaro pareigų netinkamą vykdymą yra didžiausia rizika būti patrauktam baudžiamajon atsakomybėn. Kadangi notarui taikytinos baudžiamosios atsakomybės ypatumus lemia notaro teisinis statusas, veiklos specifiška ir įgaliojimai, pirmiausia aptarsime šiuos aspektus. Taip pat apžvelgsime notarų baudžiamosios atsakomybės reguliavimą teisės aktuose ir jos taikymo notarams praktiką.

1. NOTARO TEISINIS STATUSAS, VEIKLOS SPECIFIKA IR ĮGALIOJIMAI

Šiandien civilinės teisės notarą apibūdina keturi pagrindiniai kriterijai¹². Pirma, jis yra reikiamą išsilavinimą bei specialijų žinių ir įgūdžių įgijęs teisės profesionalas, užsiimantis privačia notaro praktika ir nepriklausomai, nešališkai bei objektyviai sprendžiantis ne ginčo klausimus, pavyzdžiui, teikiantis teises konsultacijas, rengiantis ir tvirtinantis dokumentus. Antra, notarui valstybė yra suteikusi dažnai išskirtinę teisę patvirtinti tam tikrų dokumentų autentiškumą, paverčiant juos viešaisiais aktais, t. y. suteikiant jiems *publica fides*. Taigi, notaras patvirtina parengtus dokumentus savo parašu, prisiimdamas už juos atsakomybę ir kartu valstybės vardu suteikdamas jiems viešojo patikimumo vertę. Taip užtikrinamas ne tik nustatytų formalumų bei atitikties teisės aktų reikalavimams laikymasis, bet ir šalių tapatybės, veiksnumo (teisnumo) ir tikrosios valios įrodymas. Notariniai dokumentai yra veiksmingesni už kitus dėl teisėtumo ir tikslumo prezumpcijos, vykdytinumo, pripažinimo bei vykdymo tarptautiniu lygiu, jie turi didesnę įrodomąją galią. Trečia, notaras turi išimtinę jurisdikciją toje teritorijoje, į kurią yra paskirtas, ir privalo aptarnauti visus asmenis, kurie į jį kreipiasi notaro teikiamų paslaugų, o atsisakyti jas teikti gali tik esant pateisinamų priežasčių. Ketvirta, notaras turi pareigą saugoti savo profesinės veiklos metu patvirtintų dokumentų ar jų įrašų archyvą, nes šie dokumentai yra viešosios prigimties. Tai nereiškia, kad notaro archyvas yra visiems laisvai prieinamas. Notaras, vykdydamas savo profesinę veiklą ir jai pasibaigus, yra saistomas profesinės paslapties principo, o šio principo išimtis yra ga-

12 Reimann, M. The Notary in American Legal History: the Fall and Rise of the Civil Law Tradition? Iš: Schmoeckel, M., Schubert, W. (Hrsg.). *Handbuch zur Geschichte des Notariats der europäischen Traditionen*. Nomos, 2009, p. 560.

lima tik esant aiškiai išreikštam viešajam interesui, kurio buvimą apibrėžia įstatymas¹³. Įstatymų nustatytais atvejais notaras privalo teikti tam tikrą informaciją ar patvirtintus dokumentus valstybės registrams, juos iš notaro taip pat gali gauti savo funkcijoms atlikti reikiamus įgaliojimus turinčios valstybės administracinės institucijos, pavyzdžiui, mokesčių administratorius ar už pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevenciją atsakinga institucija, jie gali būti prieinami su teismo leidimu.

Lietuvos Respublikos notariato įstatymo¹⁴ 1 straipsnyje nustatyta, kad notariatas yra visuma notarų, kuriems pagal šį įstatymą suteikiama teisė juridškai įtvirtinti neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų ar kitų organizacijų ir jų padalinių subjektines teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą. Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Be to, kaip nustatyta Notariato įstatymo 12 straipsnyje, notarai savo įgaliojimus vykdo nepriklausomai, nepaisydami valstybės valdžios bei valdymo institucijų įtakos, ir paklūsta tik įstatymams. Notariato įstatymo 13 straipsnyje, kuris reglamentuoja notarinių veiksmų atlikimo teisinius pagrindus, nurodyta, kad notarai savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Notariato įstatymu ir kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro teisės aktais ir Lietuvos notarų rūmų nutarimais bei kitais teisės aktais.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra ne kartą nurodyta, kad valstybė savo funkcijas gali vykdyti ne tik per atitinkamų institucijų sistemą, apimančią valstybės ir savivaldybių institucijas (kaip paprastai), bet tam tikra apimtimi ir per kitas (ne valstybės) institucijas, kurioms pagal įstatymus yra pavesta (patikėta) vykdyti tam tikras valstybės funkcijas arba kurios tam tikromis įstatymuose apibrėžtomis formomis ir būdais dalyvauja vykdam valstybės funkcijas¹⁵. Taip pat notarai Lietuvoje atlieka viešojo pobūdžio funkcijas, bet nėra valstybės (ar savivaldybės) tarnautojai, – jie verčiasi savarankiška profesine veikla, o jų funkcijas, kitą veiklą bei įgaliojimus apibrėžia

13 Abramavičius, A. et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Sud. ir moksl. red. E. Kūris. Vilnius: Registrų centras 2011, p. 645-646. Plačiau apie notarų profesinę paslaptį taip pat žr.: Vencloviienė, S. Profesinės paslapties principas. Iš: Majūtė, V. et al. *Notariato teisė*. Lietuvos notarų rūmai, 2014, p. 53-57.

14 Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992-10-10, 28-810.

15 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 16/08. *Valstybės žinios*, 2010-03-25, Nr. 34-1620. Taip pat žr., pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 44/06. *Valstybės žinios*, 2008-01-10, 4-136.

įstatymai. Be to, notaro profesija yra kontroliuojama valstybės, kitaip tariant, tai toks viešąjį interesą užtikrinančių funkcijų – fizinių ir juridinių asmenų subjektinių teisių ir juridinių faktų juridinio įtvirtinimo, šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugos užtikrinimo – vykdymas, kai tai daro savarankiška profesine veikla besiverčiantys asmenys, o jiems šias funkcijas vykdyti perdavusi valstybė kontroliuoja, kaip jos vykdomos¹⁶.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad notaro veiklos ypatybes lemia notarui taikomi didesnio atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimai. Notaras yra įpareigotas griežtai laikytis įstatymų reikalavimų ir atsisakyti atlikti notarinę veiksmą, jei tokio veiksmo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų. Notaras nenagrinėja asmenų ginčų, nenustatinėja ginčytinų aplinkybių, o tuo atveju, jei dėl asmenų teisių ar juridinių faktų kyla abejonių ar nesutarimų, privalo atsisakyti tvirtinti tokias teises ar faktus. Notaras gali tvirtinti tam tikras teises ar faktus tik tokiu atveju, jei dėl jų turinio ir teisėtumo jam nekyla abejonių¹⁷. Šiame kontekste paminėtinas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas baudžiamojoje byloje, kurioje buvo sprendžiamas notarui pagal statusą artimo subjekto – antstolio baudžiamosios atsakomybės klausimas. Teismas nurodė, kad iš antstolio, kaip viešosios teisės subjekto, reikalaujama veikti tik pagal jam suteiktus įgalinimus (kompetenciją) (*intra vires*), o bet koks *ultra vires* veikimas vertintinas kaip antstolio veiklos teisėtumo principo pažeidimas. Antstolis turi veikti pagal savo kompetenciją ir jos neviršydamas¹⁸; notaras taip pat turi veikti tik tokiais būdais ir formomis, kurie yra įtvirtinti teisės aktuose. Bet koks notaro (ne)veikimas, peržengiantis teisės aktuose nustatytos kompetencijos ribas, ar veikimas kitais, nei nustatyta, būdais yra draudžiamas ir neteisėtas.

2. NOTARO TEISINIS STATUSAS BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS KONTEKSTE

Notariato įstatymo 16 straipsnyje nustatyta, kad notaras Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹⁹ ir Notariato įstatymo nustatyta tvarka atsako už savo, savo atstovo ir notaro

16 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 16/08. *Valstybės žinios*, 2010-03-25, 34-1620.

17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2011; 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-643/2013.

18 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64/2013. Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 7 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100/2014.

19 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000-09-06, 74-2262; 200.

biuro darbuotojų kaltais veiksmais fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą. Už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant notarinius veiksmus, už kuriuos taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė, notaras atsako kaip valstybės pareigūnas. Vadovaujantis minėtają nuostata, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija, baudžiamosios (taip pat ir administracinės) atsakomybės taikymo kontekste notaro teisinis statusas iš esmės kinta, – notaras atsako kaip valstybės pareigūnas²⁰. Šis aspektas nulemia notaro, kaip specialaus subjekto, statusą nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams sudėtyse²¹.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, formuodamas konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, yra konstatavęs, kad valstybės tarnyba yra profesinė veikla, susijusi su viešojo intereso užtikrinimu. Valstybės tarnybos samprata yra neatskiriama susijusi su valstybės, kaip visos visuomenės organizacijos, paskirtimi užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą. Valstybės tarnautojais laikytini tie valstybės ar savivaldybių institucijose dirbantys asmenys, kurie priima sprendimus vykdydami viešąjį administravimą ir (ar) teikdami viešąsias paslaugas. Taip pat pažymėta ir tai, kad pagal Konstituciją valstybės tarnyba nelaikytina tokia veikla, kai asmenys, nors ir dalyvauja vykdant valstybės (ar savivaldybių) funkcijas, tai daro ne dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose²². Pagal Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, Baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ nurodytų nusikalstamų veikų objektas yra normali valstybės institucijų veikla, jų ir apskritai valstybės tarnybos autoritetas, viešasis interesas. Šių nusikalstamų veikų pavojingumas ir yra tai, kad tokiomis veikomis žala padaroma normaliam valstybės tarnybos funkcionavimui, valstybės institucijų veiklai, jų prestižui, pažeidžiamas viešasis interesas²³. Viešuoju interesu yra laikytinas teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, atspindintis ir išreiškiantis pamatines visuomenės vertybes, kurias paprastai įtvirtina ir saugo Konstitucija, o viešuosius interesus gali įgyvendinti ne tik asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, bet ir asme-

20 Švedas, G., Merkevičius, R., Veršekys, P. Notaras ir baudžiamoji justicija. *Notariatas*, Nr. 18, 2014, p. 32. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 16/08; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1997 m. balandžio 16 d. konsultaciją Nr. B3-41. *Teismų praktika*, Nr. 7, 1997, p. 88.

21 Švedas, G., Merkevičius, R., Veršekys, P. Notaras ir baudžiamoji justicija. *Notariatas*, Nr. 18, 2014, p. 32.

22 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“, byla Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03. *Valstybės žinios*, 2004-12-18, 181-6708.

23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014. *Teismų praktika*, 2014, 41, p. 520-540; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144-788/2017. *Teismų praktika*, 2017, 47, p. 499-519.

nys, dirbantys privačiuose juridiniuose asmenyse ar užsiimantys profesine veikla. Taigi, viešieji interesai, kaip įstatymo saugoma vertybė, gali būti suprantami ir kaip visuomenės suinteresuotumas, kad ne tik valstybės tarnautojai, bet ir kiti viešojo ar net privataus sektorių darbuotojai, įgalioti spręsti įvairius visuomenei svarbius klausimus (valstybės tarnautojui prilyginti asmenys), darytų tai nešališkai, teisingai, įstatymų nustatyta tvarka²⁴.

Baudžiamojo kodekso 230 straipsnyje yra apibrėžta, kas pagal Baudžiamojo kodekso XXXIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ yra laikomas valstybės tarnautoju. Paminėtina, kad įstatyme vartojama sąvoka „valstybės tarnautojas“ yra bendroji specialųjį nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektą apibūdinanti sąvoka²⁵. Taigi, minėtojo straipsnio 1 dalyje apibrėžta, kas yra laikytini valstybės tarnautojais, o 2 dalyje nurodyta, kokie asmenys yra prilyginami valstybės tarnautojui. Tai būtų asmuo, kuris, kad ir koks būtų jo statusas pagal užsienio valstybės ar tarptautinės viešosios organizacijos teisės aktus, atlieka valdžios atstovo funkcijas, įskaitant teismines, turi administracinius įgaliojimus arba kitaip užtikrina viešojo intereso įgyvendinimą dirbdamas ar kitais pagrindais eidamas pareigas užsienio valstybės ar Europos Sąjungos institucijoje ar įstaigoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje arba tarptautinėje ar Europos Sąjungos teisminėje institucijoje, arba juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, kuriuos kontroliuoja užsienio valstybė, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas. Be to, Baudžiamojo kodekso 230 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba arba kitais įstatyme nustatytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas, taip pat arbitras arba prisiekusysis.

Pagal nustatytą reguliavimą nėra paprasta apibrėžti valstybės tarnautojams prilygintų asmenų ratą. Įstatymo kūrėjų idėja buvo prie šių subjektų priskirti visus asmenis, kurie yra įgalinti savo veikloje spręsti visuomenei svarbius klausimus, administruoti, teikti viešąsias paslaugas ir pan., kad būtų įmanoma ir juos patraukti baudžiamajon atsakomybėn už tarnybinius nusikaltimus²⁶.

Sprendžiant klausimą, ar asmuo laikytinas prilygintu valstybės tarnautojui, nustatant asmens įgaliojimus ir jų pobūdį, vadovaujamosi ne tik Baudžiamojo kodekso 230

24 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014.

25 Gruodytė, E. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, Mokslo darbai, 2006, 7(85), p. 87.

26 Gutauskas, A. Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Iš: Gruodytė, E. et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Antroji knyga. Kaunas, 2022, p. 204-205; Gutauskas, A. Notarų baudžiamosios atsakomybės ypatumai. *Notariatas*, Nr. 13, 2012, p. 83.

straipsnyje pateiktu sąvokų išaiškinimu, – remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, kitais teisės aktais, reglamentuojančiais tokio asmens veiklą, atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, Europos Sąjungos teisės aktus, Lietuvos Respublikos ratifikuotas tarptautines sutartis²⁷. Taigi, pripažįstant asmenį nusikalstamos veikos vykdytoju, kiekvienu atveju nustatoma ir konkrečiais įstatymais bei kitais teisės aktais pagrindžiama, į kokias pareigas asmuo buvo priimtas, kokias funkcijas atliko, kokias teises, pareigas ir įgaliojimus turėjo²⁸. Pabrėžtina, kad nepakanka, jog toks asmuo formaliai atitiktų Baudžiamojo kodekso 230 straipsnio 3 dalyje įvardytus požymius. Taip pat turi būti nustatyta, kad tokia asmens veikla yra susijusi su atlikimu teisiškai reikšmingų veiksmų, t. y. iš esmės tokių, kuriais būtų siekiama užtikrinti viešąjį interesą ir kurių neatlikimas ar netinkamas atlikimas (pavyzdžiui, piktnaudžiaujant savo padėtimi, viršijant suteiktus įgaliojimus) lemtų viešojo intereso pažeidimą²⁹.

Taigi notaras, piktnaudžiaavęs tarnyba ar padaręs kitas nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams, gali būti pripažintas šių nusikalstamų veikų subjektu. Dėl vykdomos viešojo pobūdžio veiklos notaras yra priskiriamas valstybės tarnautojui prilyginamų asmenų kategorijai; tai patvirtina ir baudžiamosios teisės doktrina³⁰, ir teismų praktika³¹. Be abejo, notaras gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir už kitas nusikalstamas veikas, pavyzdžiui, už nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą finansų sistemai (laiku nesumokėjęs mokesčių, už apgaulingą finansinės apskaitos tvarkymą) arba valdymo tvarkai, suklastojęs dokumentus.

3. TEISMŲ PRAKTIKA DĖL NOTARŲ GALBŪT PADARYTŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ

Teismų praktika dėl notarų galbūt padarytų nusikalstamų veikų nėra gausi, nes, kaip minėta, notarai baudžiamojon atsakomybėn traukiami labai retai, dar rečiau pripažįsta-

27 Abramavičius, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai)*. Vyr. moksl. red. Švedas, G., sud. Prapiestis, J. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 115–117.

28 *Ibid.*, p. 115. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. Išvadų 14 p. *Teismų praktika*, 2007, 26, p. 319.

29 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014. *Teismų praktika*, 2014, 41, p. 520–540.

30 Švedas, G., Merkevičius, R., Veršekys, P. Notaras ir baudžiamoji justicija. *Notariatas*, Nr. 18, 2014, p. 33; Gutauskas, A. Notarų baudžiamosios atsakomybės ypatumai. *Notariatas*, Nr. 13, 2012, p. 83.

31 Žr., pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2013 m. vasario 22 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje Nr. 1-41-303/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020. *Teismų praktika*, 2020, 54, p. 455–483.

mi kaltais padarę veikas, turinčias nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Pirmiausia, be abejo, paminėtinos teismų nagrinėtos bylos dėl notarų galbūt padarytų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Notarų galbūt padarytos nusikalstamos veikos buvo kvalifikuotos kaip piktnaudžiavimas, numatytas Baudžiamojo kodekso 228 straipsnyje, tarnybos pareigų neatlikimas, numatytas Baudžiamojo kodekso 229 straipsnyje. Notarams buvo pareikšta kaltinimų ir dėl dokumentų suklastojimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 300 straipsnyje.

Baudžiamojo kodekso 228 straipsnyje numatytas piktnaudžiavimas gali būti padaromas kaip dvi alternatyvios pavojingos veikos: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas. Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens savo tarnybinės padėties, įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktų įgaliojimų panaudojimas arba nepanaudojimas priešingai tarnybos interesams, jos veiklos principams, esmei ir turiniui³². Taigi, piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi pripažintini ir tokie veiksmai, kurių teisės aktai nedraudžia, bet jie yra priešingi tarnybos principams³³. Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi padaromas aktyviais veiksmais arba neveikimu. O įgaliojimų viršijimas suprantamas kaip įstatymais ir kitais teisės aktais valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui suteiktų įgaliojimų viršijimas. Pastarasis padaromas tik neteisėtu veikimu. Kiti objektyvieji piktnaudžiavimo požymiai pasireiškia pavojingais padariniais – didele žala valstybei, Europos Sąjungai, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui; priežastiniu ryšiu tarp padarytos veikos ir kilusių padarinių³⁴.

Paprastai faktą, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo piktnaudžiavo tarnybine padėtimi ar viršijo įgaliojimus, patvirtina aplinkybės, kad toks asmuo veikdamas (arba neveikdamas) atitinkamu būdu pažeidė teisės aktų nuostatas, įtvirtinančias tam tikrų teisiškai reikšmingų veiksmų atlikimo tvarką, nesilaikė iš teisės aktų jam kylančių teisių ir pareigų, bet kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiant dėl asmens atsakomybės pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnį svarbu ir tai, ar valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo vadovavosi tarnybos interesais ir principais, ar neiškreipė savo tarnybinės veiklos turinio, kokių tikslų siekė, ar šie tikslai suderinami su tarnybine veikla. Be to, asmens veikimas (neveikimas), kuris teismų yra pripažįstamas neteisėtu, dar

32 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 16 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga (II dalis). *Teismų praktika*, 2022, 56, p. 701-702.

33 Gutauskas, A. *op. cit.*, p. 84.

34 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 16 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga (II dalis). *Teismų praktika*, 2022, 56, p. 701-703.

pats savaime nereiškia piktnaudžiavimo ar įgaliojimų viršijimo³⁵. Ne bet koks pareigūno vardo diskreditavimas gali būti vertinamas kaip didelė žala. Didelės žalos požymis yra vertinamasis, o įstatymas nepateikia universalių kriterijų žalos mastui nustatyti, todėl kiekvienu konkrečiu atveju apie žalos dydį sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes³⁶. Be to, pripažinimas kaltu dėl piktnaudžiavimo galimas tik esant asmens tyčinei (tiesioginei ar netiesioginei) kaltei³⁷.

Baudžiamojo kodekso 229 straipsnyje numatytas tarnybos pareigų neatlikimas, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo dėl neatsargumo neatlieka savo pareigų ar jas atlieka netinkamai, jeigu dėl to valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo patyrė didelės žalos. Tarnybos pareigų neatlikimo objektyvieji požymiai pasireiškia: priešinga tarnybai veikla – neatlikimu savo pareigų arba netinkamu jų atlikimu; nusikalstamais padariniais – didelė žala atitinkamiems subjektams; priežastiniu ryšiu tarp šios veiklos ir padarinių. Tarnybos pareigų neatlikimas, kaip ir piktnaudžiavimas, gali būti padaromas dviem alternatyviomis veikomis – neatliekant tarnybos pareigų arba netinkamai jas atliekant. Tarnybos pareigų neatlikimu būtų laikomas neteisėtas asmens neveikimas, t. y. tų pareigų, kurios yra jo kompetencija, neatlikimas ir nepasinaudojimas savo įgaliojimais, kuriuos suteikia teisės aktai, kai tai būtina tarnybos interesams užtikrinti. Netinkamu tarnybos pareigų atlikimu laikytinas aplaidus, nekokybiškas, atmetinai ar nepakankamai veiksmingai vykdymas savo pareigų, neužtikrinant tarnybos interesų. Sprendžiant dėl atsakomybės pagal Baudžiamojo kodekso 229 straipsnį, būtina nustatyti, kokių konkrečių savo pareigų, kylančių iš atitinkamų teisės aktų, valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo neatliko arba atliko netinkamai. Tarnybos pareigų neatlikimas gali būti padaromas tik neatsargia kaltės forma, kuri gali pasireikšti nusikalstamu pasitikėjimu arba nusikalstamu nerūpestingumu³⁸.

Pabrėžtina, kad pagrindinis nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams bei kitos rūšies atsakomybių atskyrimo kriterijus yra Baudžiamojo kodekso 228 ir 229 straipsniuose nurodytas didelės žalos požymis, apibūdinantis nusikalstamos veikos padarinius. Nenustačius didelės žalos požymio, neteisėta veika paprastai vertinama kaip (tarnybinis) drausminis ar administracinis nusižengimas³⁹. Toliau aptarsime notarų veiklai svarbią teismų praktiką piktnaudžiavimo bylose.

35 *Ibid.*, p. 705–711.

36 *Ibid.*, p. 711–723.

37 *Ibid.*, p. 725–726.

38 *Ibid.*, p. 728–738.

39 *Ibid.*, p. 741.

Vilniaus apygardos teismas nagrinėjo bylą⁴⁰, kurioje notarė P. J. buvo kaltinama pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 2 dalį dėl to, kad siekdama turtinės naudos piktnaudžiavo tarnybine padėtimi ir viršijo jai suteiktus įgaliojimus. Šioje byloje notarė taip pat buvo kaltinama ir pagal Baudžiamojo kodekso 300 straipsnio 3 dalį, t. y. tuo, kad veikdama kartu su kitais asmenimis pagamino netikrą dokumentą, suklastojo tikrą dokumentą, laikė suklastotą tikrą dokumentą, dėl to kitam asmeniui buvo padaryta didelė žala. Kaltinimas buvo grindžiamas tuo, kad notarė P. J., būdama asmuo, prilygintas valstybės tarnautojui, t. y. versdamasi privačia veikla – eidama Vilniaus miesto notaro biuro notarės pareigas ir turėdama atitinkamus administracinius (valstybės suteiktus) įgaliojimus šioje srityje, pažeisdama Notariato įstatymo 2 straipsnio 1 dalies reikalavimus, nustatančius, kad „notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų“; Notariato įstatymo 13 straipsnio reikalavimus, kad „notarai savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo įstatymu ir kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro teisės aktais ir Notarų rūmų nutarimais bei kitais teisės aktais“; minėto įstatymo 30 straipsnio reikalavimus, kad „notarai privalo išaiškinti atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes asmenims, kurie nori juos atlikti“; minėto įstatymo 31 straipsnio reikalavimus, kad „tvirtinant sandorius, įsitikinama fizinių asmenų veiksnumu“, bei minėto įstatymo 37 straipsnio reikalavimus, reglamentuojančius notarinių veiksmų registro pildymo tvarką, siekdama turtinės naudos – notaro atlygio už neteisėtą notarinių veiksmų, piktnaudžiavo tarnybine padėtimi ir viršijo jai suteiktus įgaliojimus. Notarė buvo kaltinama, kad veikdama kartu su nusikalstamos veikos bendrininkais Vi. V. ir Y. K., kurie turėjo tikslą apgaule savo naudai įgyti svetimą turtą – pinigines lėšas už numatomą parduoti V. V. nuosavybės teise priklausantį žemės sklypą, bei pasitelsusi asmenį, kuris dėl šios veikos nėra kaltas, – psichikos ir elgesio sutrikimų turintį V. V., po to, kai nusikalstamos veikos bendrininkai Vi. V. ir Y. K., sandoriui (įgaliojimui) sudaryti ir patvirtinti atvedė į jos darbovietę – Vilniaus miesto notaro biurą nuo vaikystės psichine liga (sunkiu protiniu atsilikimu) sergantį V. V., negalintį veikti savarankiškai, be aplinkinių priežiūros ir pagalbos, sklandžiai, aiškiai ir nuosekliai reikšti savo minčių, savarankiškai parašyti savo vardo ir pavardės, teisingai suprasti sudaromo teisinio sandorio veiksmo ir jo pasekmių, pagamino pagal kito nusikalstamos veikos bendrininko Y. K. pateiktus V. V. asmens ir nekilnojamojo turto dokumentus netikrą įgaliojimą, kuriuo V. V. tariamai įgaliojo Y. K. būti jo atstovu. Po to, kai šiame įgaliojime Vi. V. vietoj savo brolio V. V. padarė rankraštinių įrašų „V. V.“ ir psichikos bei elgesio sutrikimų turintis V. V., vykdydamas nusikalstamos veikos bendrininkų nurodymą pasirašyti jų nurodytoje vietoje, pasirašė (pavinguriuodamas keletą linijų) įgalioji-

40 Vilniaus apygardos teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-433-648-2013.

me ties rankraštiniu įrašu „V. V.“, patvirtino minėtą netikrą įgaliojimą. Tokiu būdu notarė bendrai veikdama pagamino netikrą dokumentą. Tęsdama nusikalstamą veiką, notarė P. J., tuo pačiu laiku ir toje pačioje vietoje, veikdama kartu su nusikalstamos veikos bendrininkais Vi. V. ir Y. K., bei pasitelkusi psichikos ir elgesio sutrikimų turintį asmenį V. V., suklastoto tikrą dokumentą – notarinio veiksmo registracijos įrašą Vilniaus miesto notaro biuro notariniam registre. Tęsdama nusikalstamą veiką, notarė P. J. Vilniaus miesto notaro biure laikė suklastotą tikrą dokumentą – Vilniaus miesto notaro biuro notarinį registrą su jame esančiu suklastotu notarinio veiksmo registracijos įrašu, kol jo pagal reikalavimą nepateikė Vilniaus apskrities VPK Vilniaus rajono PK pareigūnams. Dėl minėtų notarės veiksmų nukentėjusiajam V. V. buvo padaryta didelė žala, nes neteisėtai kitam asmeniui (Y. K.) buvo suteikta teisė būti V. V. įgaliotiniu tvarkant per visą gyvenimą sukaupto viešintelio nukentėjusiojo V. V. turto – žemės sklypo perleidimo klausimus, o Lietuvos Respublikos valstybė patyrė didelę neturtinę žalą, nes akivaizdžiai buvo pažemintas notaro prestižas ir autoritetas, prarastas pasitikėjimas Vilniaus miesto notarų biuru.

Teismo nagrinėjame apeliaciniame skunde prokuroras pabrėžė, kad kėsintis į valstybės tarnybą padarinių mastas labai priklauso ir nuo valstybės tarnybos veiklos srities, kaltininko einamų pareigų svarbos⁴¹. Notariato įstatymas įtvirtina svarbius reikalavimus notarams, dėl kurių jų veikla yra išskirtinė ir unikali, todėl notarai savo veikloje turi imtis ypatingų atidumo ir atsargumo priemonių, kilus bet kokių abejonių dėl dokumento tikrumo ir (ar) jį pateikusių asmenų tapatybės, netvirtinti jokių sandorių, o apie galimus neteisėtus veiksmus pranešti teisėsaugos institucijoms. Gynybos versija, neva notarė P. J. nepadarė jokios nusikalstamos veikos, nes buvo suklaidinta kito asmens, atmetina kaip nepagrįsta ir visiškai nepriimtina dėl notaro statuso, atliekamų funkcijų ir veiklos.

Byloje vertindamas notarei P. J. inkriminuotus veiksmus teismas pabrėžė, kad notarė, išdavusi įgaliojimą, vėliau nepatvirtino žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutarties dėl žemės sklypo schemoje esančių netikslumų. Žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutartis buvo sudaryta kitame notarų biure, nei dirba notarė P. J., tai rodo, kad notarė siekė atlikti notarinius veiksmus laikydamosi būtinų formalumų. Taip pat buvo atmetas kaltinimo teiginys, kad įgaliojimas buvo išduotas tyčia, notarei siekiant neteisėtai gauti turtinės naudos – notarinį atlyginimą už atliktą notarinį veiksma, pabrėžiant, kad vien notarinio atlyginimo už notarinio veiksmo atlikimą gavimas, kurį leidžia teisės aktai, savaime nepagrindžia to, kad notarė P. J. padarė inkriminuotus nusikalstamus veikas veikdama bendrininkų grupėje kartu su nuteistaisiais. Be to, teismas pabrėžė, kad kaltinime notarei P. J. inkriminuoti nusikaltimai gali būti padaromi tik veikiant tiesiogine tyčia. Nustačius, kad P. J., atlikdama savo kaip notaro pareigas, suklydo nustatydamą Vi. V., atvykusio pas ją gauti įgaliojimą, tapatybę, ir dėl to išdavė įgaliojimą,

41 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232/2012.

kuriuo V. V. įgaliojo Y. K. jam atstovauti, negalima daryti išvados, jog notarė taip veikė tyčia. Notarės P. J. aplaidumas atliekant notarines funkcijas negali būti vertinamas kaip tyčinių nusikaltimų, numatytų Baudžiamojo kodekso 300 straipsnio 3 dalyje ir 228 straipsnio 2 dalyje, padarymas. Dėl to notarė dėl aptartojo kaltinimo buvo išteisinta.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo baudžiamąją bylą⁴², kurioje notarė V. P. buvo kaltinama pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalį, t. y. tuo, kad viršydama savo įgaliojimus pažeidė Notariato įstatymo 31 straipsnio, pagal kurį atlikdamas notarinius veiksmus notaras nustato asmens tapatybę pagal pateiktą asmens tapatybės kortelę arba kitą asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, kuriame yra asmens kodas ir nuotrauka, bei įsitikina fizinių asmenų veiksniumu, reikalavimus. Notarė, nesant jos akivaizdoje įgaliojančiojo asmens, įgaliojime išbraukė žodį „neapibrėžtam“ ir įrašė žodžius „dvejų metų“. Ši įrašą notarė V. P. patvirtino savo parašais ir notarų biuro antspaudais bei perdavė įgaliojimą įgaliotiniui. Įgaliojimas buvo panaudotas sudarant pirkimo–pardavimo sutartį, priešingą įgaliotojų interesams, dėl to įgaliotojai patyrė didelę turtinę žalą. Tokiu veiksmu notarė V. P. diskreditavo valstybės institucijos – notariato autoritetą ir padarė didelę žalą valstybei.

Apylinkės teismas notarę V. P. dėl kaltinimo piktnaudžiavimu išteisino, nes nenustatė didelės žalos, kurią savo veika būtų padariusi kaltinamoji. Teismas konstatavo, kad jos veiksmai ištaisant įgaliojimą nesant akivaizdoje įgaliojančiojo asmens yra priešingi Notariato įstatymo reikalavimams, bet atitinka drausminio nusižengimo požymius. Tokį teismo vertinimą nulėmė išvada, kad notarės atliktas pataisymas buvo formalus pobūdžio ir pagal tuo metu galiojusią notarinę praktiką neturėtų būti traktuojamas kaip įgaliojimo termino pratęsimas; kad nėra įrodymų, jog notarė V. P. veikė prieš įgaliotojų valią, siekė gauti kokios nors naudos ar būtų buvusi suinteresuota įgaliojimo pratęsimu. Teismas savo vertinimą taip pat motyvavo tuo, kad dėl notarės V. P. padaryto Notariato įstatymo pažeidimo buvo inicijuota neeilinė atestacija ir Notarų atestacijos komisijos nutarimu buvo pripažinta, kad notarė V. P. tinka eiti notaro pareigas. Skundai dėl tokio sprendimo buvo atmesti ir Lietuvos notarų rūmų prezidiumo bei Teisingumo ministerijos, ir teismų. Teismas padarė išvadą, kad įgaliotojai buvo fiktyvūs pastato savininkai ir jokios žalos dėl pastato pardavimo nepatyrė. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas įgaliotojų apeliacinį skundą, iš esmės nurodė tuos pačius argumentus.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat konstatavo, kad notarė V. P., ištaisydama įgaliojimą nesant jos akivaizdoje įgaliojančiojo asmens, pažeidė Notariato įstatymo reikalavimus, bet šis pažeidimas neperžengė drausminio nusižengimo ribų. Nepasitvirtino esminės kaltinime nurodytos aplinkybės, kad notarės V. P. veiksmai, jai ištaisant įgaliojimą ir tvirtinant pastato pirkimo–pardavimo sandorį, buvo atlikti priešingai įgaliotojų

42 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-407/2009.

valiai ir kad dėl šių veiksmų šie patyrė žalos. Nenustatyta ir būtinų subjektyviųjų požymių – kad notarė suvokė, jog tvirtina neteisėtą sandorį, numatė žalos atsiradimo galimybę ir šios žalos norėjo ar sąmoningai leido jai atsirasti. Įgaliojimo ištaisyimas, įrašant konkretų jo galiojimo terminą, buvo atliktas siekiant palengvinti įgaliojamam asmeniui dokumentų tvarkymą, prieš tai telefonu gavus asmens, prisistačiusio pastato savininku, žodinių sutikimą. Be to, tarp notarės V. P. ištaisant įgaliojimą padaryto Notariato įstatymo pažeidimo ir dėl pastato pardavimo galbūt atsiradusios žalos nėra priežastinio ryšio. Konstatuota, kad notarės V. P. padarytas pažeidimas yra formalaus pobūdžio, neleidžiantis daryti išvados apie notariato autoriteto menkinimą ir didelę žalą valstybei, taigi notarė V. P. buvo išteisinta dėl kaltinimo pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalį (įgaliojimų viršijimas), nesant jos veikoje nusikaltimo sudėties požymių.

Vilniaus apygardos teismas išnagrinėjo baudžiamąją bylą⁴³, kurioje notarei D. M. buvo pareikštas kaltinimas pagal Baudžiamojo kodekso 229 straipsnį. Notarė buvo kaltinama, kad netinkamai atliko savo pareigas, diskreditavo valstybės tarnautojo vardą, sumenkino notaro, kaip valstybės įgaliojimo asmens, autoritetą, dėl to buvo padaryta didelė žala valstybės interesams ir sudarytos sąlygos UAB „V. S. G.“ direktoriui D. V. padaryti nusikalstamą veiką. Notarė privalėjo laikytis Notariato įstatymo 30 straipsnio nuostatų („notarai privalo išaiškinti atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes asmenims, kurie nori juos atlikti“) ir Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso 10 straipsnio, nurodančio, kad „notaras visada objektyvus ir yra absoliutus šalių teisinio saugumo garantas. Jis visada privalo prisiminti, kad saugo ir gina ne vienos, o abiejų šalių įstatymui neprieštaraujančius interesus ir niekas, išskyrus įstatymus, negali įtakoti jo sprendimo“, bet, privalėdama tinkamai vykdyti jai valstybės pavestas funkcijas, būti objektyvi, nepriklausoma ir saugoti visų sandorių šalių įstatymui neprieštaraujančius interesus, užtikrinti civilinių teisiųjų santykių teisėtumą, ir žinodama, kad UAB „V. S. G.“ yra sudariusi kreditavimo sutartį su AB SEB banku ir pagal minėtą kreditavimo sutartį AB SEB bankui yra įkeisti butai, žinodama, kad AB SEB bankas raštu „Dėl įkeisto nekilnojamojo turto pardavimo ir paskesnio (antrinio) įkeitimo (hipotekos)“ leido skolininkui UAB „V. S. G.“ parduoti minėtus butus, numatant įkeisto turto pardavimo ir hipotekos išregistravimo sąlygas, taip pat žinodama, kad minėtosios gyvenamosios patalpos – butai turi būti parduoti kiekvienas ne mažesne nei 2 550 Lt už vieną kv. m vertę ir gauta pinigų suma, kuri turi būti lygi buto ploto ir nurodytos 2 550 Lt už vieną kv. m vertės sandaugai, turi būti nukreipta į nurodytą AB SEB banko sąskaitą kaip lėšos, skirtos UAB „V. S. G.“ kredito grąžinimui pagal sutartį už konkretų butą, taip pat, kad žemės sklypo dalies ir butų pardavimo sutartys prieštarauja AB SEB banko rašte nustatytoms įkeisto turto pardavimo ir hipotekos išregistravimo sąlygoms, nesiėmė jokių veiksmų,

43 Vilniaus apygardos teismo 2013 m. vasario 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-41-303/2013.

kad užtikrintų AB SEB banko rašte nustatytas įkeisto turto pardavimo ir hipotekos išregistravimo sąlygas, ir notariškai patvirtino šias pirkimo–pardavimo sutartis. Tokiu būdu notarė sudarė teisinę prielaidą pirkėjams netinkamai įvykdyti AB SEB banko rašte nustatytas įkeisto turto pardavimo ir hipotekos išregistravimo sąlygas bei neužtikrino, kad šias sąlygas įvykdys UAB „V. S. G.“, dėl to sudarė sąlygas UAB „V. S. G.“ direktoriui D. V. padaryti nusikalstamą veiką, numatytą Baudžiamojo kodekso 182 straipsnio 2 dalyje. AB SEB bankui buvo padaryta didelė turtinė žala ir nebuvo išregistruoti butų įkeitimai, dėl to buvo padaryta didelė (turtinė ir neturtinė) žala ir minėtų butų pirkėjams.

Notarė D. M. buvo kaltinama, kad nurodytais veiksmais pažeidė Civiliniame kodekse įtvirtintus teisingumo ir sąžiningumo principus, taip pat minėtų teisės aktų nuostatas, bei, būdama valstybės tarnautojui prilygintas asmuo – notarė, netinkamai atliko savo pareigas, diskreditavo valstybės tarnautojo vardą, sumenkino notaro, kaip valstybės įgalioto asmens, autoritetą, dėl to buvo padaryta didelė žala valstybės interesams ir sudarytos sąlygos UAB „V. S. G.“ direktoriui D. V. padaryti nusikalstamą veiką.

Teismas nurodė, jog objektyviai nustatytos aplinkybės neleidžia konstatuoti, kad notarė D. M., notariškai patvirtinusi dvylikos butų pirkimo–pardavimo sutartis, kurios tam tikra prasme neatitiko AB SEB banko rašte nustatytų butų pardavimo sąlygų, savo veiksmais sudarė sąlygas kaltinamajam D. V. sukčiauti, dėl to AB SEB bankui buvo padaryta didelė turtinė žala, kita vertus, kaltinamasis D. V. dėl kaltinimo pagal Baudžiamojo kodekso 182 straipsnio 2 dalį yra išteisintas, kaip nepadaręs veikos, turinčios šio nusikaltimo požymių. Vadinas, nėra pagrindo pripažinti, kad AB SEB bankas patyrė didelę žalą dėl notarės D. M. veiksmų. Teismas taip pat nurodė, jog nėra pagrindo konstatuoti, kad dėl notarės D. M. veiksmų didelės žalos patyrė ir fiziniai asmenys, kurie pagal minėtas pirkimo–pardavimo sutartis įsigijo butus. Vien dėl to, kad UAB „V. S. G.“, siekdama statomo gyvenamojo namo visiško (100 proc.) baigtumo, tinkamai nevykdė ir nevisiškai įvykdė savo įsipareigojimus AB SEB bankui (tai buvo daroma su banko žinia ir jam toleruojant), notarė atsakyti baudžiamąja tvarka negali, be to, pagal Civilinio kodekso 4.197 straipsnio 2 dalies 1 punktą, pirkėjams visiškai atsiskaičius su pardavėju, t. y. bendrove „V. S. G.“, jų nuosavybės teisės į butą su žemės sklypo dalimi suvaržymas hipoteka iš karto turėjo pasibaigti, tai ir buvo konstatuota Lietuvos apeliacinio teismo sprendimuose.

Teismas taip pat vertino, kad notarei D. M. netinkamai inkriminuotas didelės žalos padarymas valstybei. Vien deklaratyvių teiginių, kad netinkamai atlikdama savo pareigas notarė D. M. diskreditavo valstybės tarnautojo vardą, sumenkino notaro – valstybės įgalioto asmens autoritetą, tokie išvadai pagrįsti nepakanka. Teismas rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu kasacinėje nutartyje Nr. 2K-512/2004, kad pareigūnas, neatlikdamas savo pareigų, šiuo konkrečiu atveju – netinkamai jas atlikdamas, visada diskredituoja pareigūno vardą. Vis dėlto ne bet koks pareigūno vardo diskreditavimas gali būti vertinamas kaip didelė žala valstybei. Didelės žalos požymis šiuo atveju turi būti

nustatomas vertinant bylos aplinkybių visumą – didelė žala valstybei galėtų būti konstatuojama tik nustačius, kad dėl valstybės tarnautojo ar jam prilyginamo asmens poelgio sutriko normali valstybės institucijų veikla, buvo sudarytos sąlygos kitiems asmenims atlikti neteisėtus veiksmus, buvo pažeisti daugelio žmonių interesai, pakirstas pasitikėjimas valstybės valdymo tvarka ir pan. (kasacinės nutartys Nr. 2K-568/2007, Nr. 2K-262/2011, Nr. 2K-537/2012). Tokių faktų šioje byloje nebuvo nustatyta, todėl nėra jokio pagrindo teigti, kad kaltinamosios D. M. elgesys sukėlė tokius padarinius, dėl kurių jis negalėtų būti vertinamas kaip drausmės pažeidimas, o tokiu elgesiu pažeisti interesai negalėtų būti ginami civilinio proceso tvarka. Taigi, byloje nebuvo pagrindo konstatuoti, kad dėl kaltinamosios notarės D. M. veiksmų kam nors buvo padaryta didelė žala, todėl notarė D. M. dėl kaltinimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 229 straipsnyje, išteisinta kaip nepadariusi veikos, turinčios nusikaltimo požymių.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo baudžiamąją bylą⁴⁴, kurioje notarei R. P. buvo inkriminuota nusikalstama veika, numatyta Baudžiamojo kodekso 229 straipsnyje. Nustatyta, kad R. P., būdama valstybės tarnautojui prilygintas asmuo – Kauno miesto notarė, savo parašu ir antspaudu patvirtino A. L., negalinčio suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti, testamentą, prieš tai neišaiškinusi jam atliekamų notarinių veiksmų prasmės ir pasekmių bei neįsitikinusi testatoriaus A. L. veiksniumu, taigi dėl neatsargumo netinkamai atliko savo pareigas. Apeliacinės instancijos teismas nuosprendyje pateikė išvadą, kad tokiais savo veiksmais R. P. pažeidė: Notariato įstatymo 1 straipsnio reikalavimus, nes, turėdama teisę juridškai įtvirtinti neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės teisėtą interesų apsaugą, patvirtino asmens, kuris dėl ligos negalėjo suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti, testamentą; Notariato įstatymo 2 straipsnio reikalavimus, nes neužtikrino, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų, o dėl jos netinkamo pareigų atlikimo – testamentą patvirtinimo neįsitikinusi testatoriaus veiksniumu atsirado neteisėtas vienašalis sandoris ir neteisėtas dokumentas – testamentas; Notariato įstatymo 30 straipsnio reikalavimą, kad notarai privalo išaiškinti atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes asmenims, kurie nori juos atlikti, bet to nepadarė, nors A. L. negalėjo suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti; 31 straipsnio reikalavimą, kad tvirtinant sandorį būtina įsitikinti fizinio asmens, dalyvaujančio sandoryje, veiksniumu, bet tuo neįsitikino, nors testamentą sudarymo metu egzistavo pakankamai akivaizdūs testatoriaus valios nebuvimo įrodymai. Abiejų instancijų teismai vienodai nusprendė, kad R. P., pažeisdama minėtąsias įstatymo nuostatas, dėl neatsargumo atliko savo pareigas netinkamai, nes notaro veiklos ypatybės lemia jam taikomi didesnio

44 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020. *Teismų praktika*, 2020, 54, p. 455-483.

atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimai, kurie įpareigoja jį griežtai laikytis įstatymų reikalavimų bei atsisakyti atlikti notarinį veiksma, jeigu tokio veiksmo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų. Teismai tokiais R. P. veiksmais padarytą žalą vertino skirtingai. Apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas R. P. kalta ir nuteisdamas pagal Baudžiamojo kodekso 229 straipsnį, nusprendė, kad notarės R. P. veiksmais buvo padaryta didelė žala valstybei, nes ji, sudarydama sąlygas tretiesiems asmenims įgyti kito asmens turtą prieš jo valią, diskreditavo valstybės tarnautojo vardą ir sumenkino notariato autoritetą.

Byloje surinktais duomenimis buvo įrodyta, kad A. L. sutuoktinė N. G. įtikino notarę R. P., jog A. L. visą savo turtą nori palikti jai, ir nuslėpė nuo notarės tikrąją A. L. sveikatos būklę, t. y. faktą, kad pagal A. L. atliktos teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės duomenis nustatyta, jog A. L. dėl psichikos sutrikimų negali suprasti savo veikslių esmės ir jų valdyti, bei pateikė notarei R. P. gydytojo surašytą medicinos dokumentą, kuriame nurodyta, jog A. L. būklė kintanti, bet šios aplinkybės savaime neeliminuoja notarės R. P. kaltės ir nesudaro pagrindo teigti, kad nebuvo padaryta nusikalstama veika, nustatyta Baudžiamojo kodekso 229 straipsnyje, ir kad R. P. veikoje nėra šios nusikalstamos veikos sudėties.

Notarė R. P., prieš tvirtindama A. L. testamentą, ėmėsi tam tikrų parengiamųjų veikslių: Gyventojų registro tarnybos duomenų bazėje tikrino asmens duomenis, gavo Neveiksnių ir ribotai veiksnių asmenų registro duomenis apie A. L., iš klausė pačios N. G. paaiškinimų ir patikrino jos pateiktą gydytojo surašytą medicinos dokumentą. Vis dėlto šių veikslių atlikimas nebuvo pakankamas tam, kad prieš tvirtinant testamentą būtų visiškai įsitikinta A. L. veiksniumu ir taip būtų užkirstas kelias atsirasti neteisėtiems sandoriams ir dokumentams civiliniuose teisiniuose santykiuose. Testamento sudarymo metu buvo pakankamai akivaizdūs A. L. valios nebuvimo įrodymai, jis buvo vegetacinės būsenos, nebuvo sąmoningas, dėl sunkios ligos ne tik niekaip negalėjo išreikšti savo valios, bet dėl negalėjimo suprasti savo veikslių esmės ir jų valdyti negalėjo savo valios suformuoti. Taigi notarė R. P. turėjo ne vien formaliai patikrinti Neveiksnių ir ribotai veiksnių asmenų registro duomenis, tikėti N. G. paaiškinimais apie tai, kad A. L. yra sąmoningas, bendrauja į pateiktus klausimus atsakydamas neaiškiais konkludentiniais ženklais (rankos paspaudimu, akies mirktelėjimu ir pan.), bet ir pagal situaciją privalėjo rūpestingai įsitikinti A. L. sveikatos būkle bei jo gebėjimu suprasti savo veikslių esmę ir juos valdyti. Šių pareigų notarė R. P. neįvykdė, taip sąmoningai nesilaikė Notariato įstatymo 1, 2, 30, 31 straipsnių normų. Tvirtindama faktiškai neveiksnaus A. L. testamentą jį, nors nenumatė, kad dėl netinkamo pareigų atlikimo kils žalingų padarinių (bus sudarytos sąlygos N. G. apgaule įgyti turtinę teisę į A. L. didelės vertės turtą ir taip padaryti nusikalstamą veika, nustatytą Baudžiamojo kodekso 182 straipsnio 2 dalyje), pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes (išsilavinimą ir profesinę bei

gyvenimišką patirtį) galėjo ir turėjo tai numatyti. Taigi, pagal nustatytas bylos faktines aplinkybes, notarė R. P. netinkamai atliko savo kaip notaro pareigas dėl nusikalstamo nerūpestingumo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo argumentams, kuriais šis teismas grindė didelės žalos požymio buvimą nuteistosios R. P. veikoje, t. y. kad dėl aptarto notarės R. P. elgesio buvo diskredituotas valstybės tarnautojo vardas, sumenkintas notariato autoritetas ir taip padaryta didelė žala valstybei. Atsižvelgdamas į R. P. atliktų veiksmų pobūdį (tvirtindama testamentą neįsitikino testatoriaus veiksnumu ir valia), į tai, kad R. P. elgesys iš esmės sudarė sąlygas kitiems asmenims (N. G.) padaryti nusikalstamą veiką ir įgyti kito asmens turtą prieš jo valią, teismas konstatavo, kad šiuo atveju notariato autoritetas bei valstybės tarnautojo vardas buvo sumenkinti ir valstybei buvo padaryta didelė žala. Šiuo atveju neturi reikšmės aplinkybė, kad teismų sprendimais civilinio proceso tvarka R. P. patvirtintas testamentas buvo pripažintas negaliojančiu, nes tai nepaneigia R. P. nusikalstamų veiksmų pavojingumo ir jais padarytos žalos reikšmingumo. Taigi byloje yra įrodytas didelės žalos požymis, taip pat nustatytas priežastinis notarės R. P. veikos ir kilusių padarinių ryšys.

Nors notarei R. P. dėl Notariato įstatymo pažeidimų, padarytų tvirtinant A. L. testamentą, buvo pritaikyta drausminė atsakomybė – ji atleista iš notaro pareigų, tačiau pagal nustatytas bylos faktines aplinkybes nėra pagrindo teigti, kad šiuo atveju R. P. veika pagal savo pavojingumą, pobūdį ir žalingus padarinius galėtų būti vertinama ne kaip baudžiamąją atsakomybę užtraukianti veika, o tik kaip drausminis nusižengimas. Taigi teismas padarė išvadą, kad pagal nustatytas bylos faktines aplinkybes R. P. veika atitinka visus – objektyviuosius ir subjektyviuosius – nusikalstamos veikos, nustatytos Baudžiamojo kodekso 229 straipsnyje, požymius. Teismas taip pat nurodė, jog notarė R. P. savo veiksmais sudarė sąlygas tretiesiems asmenims įgyti ne kito asmens turtą, o teisę į kito asmens turtą prieš to asmens valią. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendis dėl šios dalies buvo pakeistas, bet kita nuosprendžio dalis palikta galioti. Notarė R. P. buvo nuteista pagal Baudžiamojo kodekso 229 straipsnį 38 MGL (1 431,08 Eur) dydžio bauda.

Notarei D. F. buvo iškelta baudžiamoji byla⁴⁵ pagal Baudžiamojo kodekso 275 straipsnio 3 dalį ir 285 straipsnio 2 dalį⁴⁶ dėl piktnaudžiavimo tarnyba ir patikėto svetimo turto pasisavinimo stambiu mastu. Notarė buvo kaltinama, kad piktnaudžiavo tarnybine padėtimi ir veikdama priešingais tarnybai interesais, savanaudiškais tikslais, pasinaudojo notaro įgaliojimais vykdydama kitą nusikaltimą – komercinio banko jai pa-

45 Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento vyriausiojo prokuroro 2001 m. lapkričio 8 d. nutarimas nušalinti nuo pareigų. Lietuvos notarų rūmų informacija.

46 Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“ (redakcija nuo 2001-08-17). *Vyriausybės žinios*, 1961, Nr. 18-147.

tikėtų lėšų pasisavinimą stambiu mastu. Notarė buvo kaltinama, kad priėmusi į notarų biuro depozitinę sąskaitą likviduojamo komercinio banko pinigus, kuriuos ji privalėjo išmokėti banko kreditoriams (fiziniams asmenims) pagal banko pateiktą sąrašą, neteisėtai, piktnaudžiaudama notaro tarnybine padėtimi, įrašė save į čekį kaip šių lėšų gavėją ir pateikusi šį čekį banko darbuotojui banko kasoje pasiėmė visą likviduojamo komercinio banko pervestą sumą grynaisiais. Tokiu būdu pasisavino jai patikėtą svetimą komercinio banko turtą stambiu mastu. Be to, jau iškėlus baudžiamąją bylą, apklausus notarę kaip įtariamąją, ji, pakviesta atvykti pas prokurorą, paskirtu laiku neatvyko, bet, pasinaudodama notaro vardu, nuvyko į banką, kur paprašė surašyti notarų biuro vardu individualaus seifo nuomos sutartį, vėliau seifų saugykloje atliko veiksmus, kenkiančius bylos tyrimui (pačios kaltinamosios parodymais, ji sukeitusi seife buvusius pinigus, dalį ten buvusių pinigų paėmusi). Buvo padaryta išvada, kad notarė, toliau eidama notaro pareigas, gali piktnaudžiauti notaro tarnybiniais įgaliojimais, taip pat trukdyti objektyviam bylos tyrimui, todėl prokuroro nutarimu buvo nušalinta nuo pareigų.

Pagal pateiktą teismų praktiką matyti, kad nėra paprasta nustatyti, kokius neteisėtus veiksmus atliko notaras, ar jis buvo kaltas. Nors notarams buvo pareikšti kaltinimai dėl piktnaudžiavimo, tarnybos pareigų neatlikimo ir dokumentų klastojimo, tik keliais atvejais jų padaryta veika atitiko visus objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius. Atskirai paminėtinas ir kaltinimas notaro bendrininkavimu suklastojant dokumentą ir juo disponuojant. Teismas šiuo atveju priėmė išteisinamąjį nuosprendį, nes notaro kaltė nebuvo įrodyta. Kitais atvejais teismų buvo konstatuota, kad notaras aplaidžiai, netinkamai atliko savo profesines pareigas, pažeidė notaro veiklą reglamentuojančius teisės aktus, bet nenustačius veikoje nusikalstamos veikos sudėties buvo išteisintas. Taigi vertinant, ar notaras atliko baudžiamuoju įstatymu uždraustą nusikalstamą veiką, negalima absoliutinti vien objektyviai atsiradusių neigiamų padarinių (fakto, kad kažkam padaryta žala). Aiškinantis, ar notaras nusikalstamai neatliko savo pareigų arba netinkamai jas atliko, būtina nustatyti notaro kaltę ir priežastinį jo pareigų neatlikimo ar netinkamo atlikimo ir galutinių neigiamų padarinių ryšį⁴⁷.

Paminėtinos bylos, kuriose notarai buvo kaltinami padarę kitas nusikalstamas veikas. Pavyzdžiui, notarė buvo pripažinta kalta ir nuteista pagal Baudžiamojo kodekso 222 straipsnio 1 dalį⁴⁸ (apgaulingas finansinės apskaitos tvarkymas ir (arba) organizavimas) dešimties MGL dydžio – 1 300 litų) bauda, už tai, kad būdama atsakinga už apskaitos organizavimą ir apskaitos dokumentų išsaugojimą apgaulingai tvarkė teisės aktų nustatytą buhalterinę apskaitą, dėl to iš dalies negalima buvo nustatyti notaro veiklos,

47 Gutauskas, A. *Baudžiamoji justicija ir notarai: Lietuvos teismų praktikos aktualijos*, 2021. Seminaro medžiaga. Lietuvos notarų rūmų informacija.

48 Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-951-209-2011.

jo turto, nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų dydžio bei struktūros. Notarė, pažeisdama Buhalterinės apskaitos įstatymą, išmokėdama biuro darbuotojoms pinigines sumas, tyčia, siekdama išvengti į valstybės biudžetą mokėtinų mokesčių, nesurašė kasos išlaidų orderių ar kitų šias ūkines operacijas pagrindžiančių teisės aktais nustatytų apskaitos dokumentų ir neįregistravo šių ūkinių operacijų biuro buhalterinėje apskaitoje. Be to, notarė suėjus senačiai buvo atleista nuo baudžiamosios atsakomybės (baudžiamoji byla šioje dalyje nutraukta) už tai, kad dirbdama notare, siekdama išvengti gyventojų pajamų mokesčio ir valstybinio socialinio draudimo įmokų, neapskaičiavo, nedeklaravo ir į valstybės biudžetą nesumokėjo 4 263 Lt gyventojų pajamų mokesčio; neapskaičiavo, nedeklaravo ir į valstybės biudžetą nesumokėjo 4 390 Lt valstybinio socialinio draudimo įmokų, taigi tokiais veiksmais padarė nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 220 straipsnio 1 dalyje (neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrino bylą⁴⁹, kurioje notaras R. J. S. buvo nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 168 straipsnio 1 dalį (neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas) 30 MGL (1 129,52 Eur) dydžio bauda ir pripažintas kaltu už tai, kad notarų biure, 2002 m. gruodžio 17 d., kai M. Š. surašė savo testamentą ir papildymą prie testamentą, notaras R. J. S. testamentą perrašė ir užregistravo 2002 m. gruodžio 19 d. data, o papildymas liko 2002 m. gruodžio 17 d. 2008 m. liepos 14 d., išėjęs iš darbo, notaras R. J. S. pasiėmė 2002 m. gruodžio 17 d. testamentą papildymą prie M. Š. 2002 m. gruodžio 19 d. testamentą; taip neteisėtai rinko informaciją apie privatų M. Š. gyvenimą, kurią sužinojo dėl savo profesijos. 2012 m. spalio 10 d., apie 17 val., antstolio kontoroje notaras R. J. S. be M. Š. sutikimo pasinaudojo informacija apie M. Š. privatų gyvenimą, t. y. pateikė antstolei 2002 m. gruodžio 17 d. papildymo prie 2002 m. gruodžio 19 d. testamentą kopiją, taip pasinaudodamas dėl savo profesijos sužinota ir surinkta informacija ir padarydamas Baudžiamojo kodekso 167 straipsnyje (neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas) numatytą veiką.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje rėmėsi Europos Žmogaus Teisių Teismo išvada, kad net ir profesinėje ar komercinėje veikloje žmogus turi tam tikrą teisę į privatumą, tai visų pirma pasakytina apie laisvųjų profesijų darbuotojus, kurių gyvenamoji vieta gali būti ir darbo vieta, t. y. „galima namuose atlikti veiklą, susijusią su profesija ar komercija, ir savo kontoroje ar komercinėje patalpoje verstis asmeninio pobūdžio veikla“. Pagal Lietuvos įstatymų leidėjo pateiktą laisvosios profesijos sąvokos apibrėžimą, laisvoji profesija yra tokia, kuria reikiamą kvalifikaciją turintys gyventojai verčiasi asmeniškai, atsakingai ir profesiniu atžvilgiu nepriklausomai, teikdami intelektines pas-

49 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-528-139/2015.

laugas klientams ir visuomenei, įskaitant teisinę (advokato, advokato padėjėjo, notaro, notaro padėjėjo, antstolio, antstolio padėjėjo, konsultanto teisės klausimais ir kitą teisinę veiklą), apskaitininko, auditoriaus, buhalterio, lobisto, finansų konsultanto, mokesčių konsultanto, architekto, inžinieriaus, dizainerio, gydytojo, psichologo, žurnalisto, maklerio, brokerio ir panašių veiklą. Taigi notaras R. J. S., tvirtindamas M. Š. testamentą, veikė kaip notaras, o pasiūlydamas M. Š. kitu dokumentu aptarti jų tarpusavio piniginius reikalus, – kaip privatus asmuo. Savo ruožtu M. Š., sutikdama su tokiu pasiūlymu ir pati nurodydama savo skolą R. J. S., apribojo savo privatumą, nes šis dokumentas susijęs ne tik su ja, bet ir su kitu asmeniu, t. y. nuteistuoju R. J. S.

Nukentėjusiajai M. Š. ir nuteistajam notarui R. J. S. nesutariant dėl tarpusavio išiskolinimų, M. Š. šiuo klausimu kreipėsi į antstolę, kuri išsikvietė notarą R. J. S. Notaras R. J. S. nuteistas už tai, kad pateikė antstolei surašytą papildymą prie testamentu kaip įrodymą, kad ne jis skolingas M. Š., o M. Š. skolinga jam. Tokius R. J. S. veiksmus teismai įvertino kaip pasinaudojimą informacija apie kito žmogaus, t. y. M. Š., privatų gyvenimą, nors tokia informacija yra susijusi ne tik su M. Š., bet ir su pačiu R. J. S. Kita vertus, teismai apskritai nepasisakė dėl antstolės veiksmų teisinio pagrindo. Pagal bylos duomenis, antstolės veiksmas nesusijęs su jos turėtomis vykdomosiomis bylomis. Būtent antstolės veiksmas paskatino R. J. S. parodyti jai (antstolei) M. Š. surašytą dokumentą, kuriame nurodyta jos skola R. J. S. Byloje nustatyta, kad tarp nukentėjusiosios M. Š. ir nuteistojo R. J. S. kilo civilinis ginčas, todėl R. J. S., nesutikdamas su M. Š. reikalavimais, turėjo teisę teikti juos paneigiančius duomenis asmenims, veikiantiems M. Š. interesais. Toks asmuo nagrinėjamoje byloje ir buvo antstolė, be jos, R. J. S. niekam kitam M. Š. surašytame dokumente esančios informacijos neatskleidė. Teismas konstatavo, kad notaras R. J. S. nepadarė veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, o žemesniosios instancijos teismai padarė priešingą išvadą netinkamai pritaikę baudžiamąjį įstatymą.

Kalbant apie notarų baudžiamąją atsakomybę, paminėtini atvejai, kai asmenys nusikalstamas veikas padaro per tarpininką, t. y. kitų asmenų sukčiavimo atvejai, kai kaltininkas apgaule siekia suklaidinti ne tik turto savininką, valdytoją ar asmenį, kurio žinioje yra turtas, bet ir asmenį, turintį teisę spręsti teisinį ginčą ir priimti privalomai vykdytiną sprendimą ar kitokius teisinę reikšmę turinčius sprendimus dėl nukentėjusiojo turto (pavyzdžiui, teismą, antstolį, notarą), o pastarasis priima sprendimą dėl nukentėjusiojo turto, turtinės teisės perleidimo kaltininkui ar kaltininko turtinės prievolės panaikinimo⁵⁰. Prie tokių asmenų priskirtinas ir notaras. Būna atvejų, kai notarai yra

50 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (Baudžiamojo kodekso 182 straipsnis) apžvalga Nr. AB-36-1, p. 14. *Teismų praktika*, 2012, 36, p. 394–436.

kaltininkų sukklaidinami, apgaunami, dėl to notariškai patvirtinę, paliudiję ar išdavę tam tikrą dokumentą ne savo valia nusikalstamos veikos procese atlieka svarbų vaidmenį⁵¹. Nors tokiais atvejais notaro veiksmai kito asmens padarytoje nusikalstamoje veikoje gali būti esminiai, tai nereiškia, kad notarui dėl to kyla baudžiamoji atsakomybė. Pateiksime keletą pavyzdžių, kai notarai buvo sukklaidinti.

Notarui buvo pateikti sukklastoti pasas ir įgaliojimas, kuriuos panaudojus buvo padaryta didelė žala nukentėjusiems – apgaule įgytas didelės vertės svetimas turtas (padarytos veikos, numatytos Baudžiamojo kodekso 182 straipsnio 2 dalyje ir 300 straipsnio 3 dalyje)⁵²; siekiant gauti sutartinio įkeitimo lakštą, notarui buvo pateikti sukklastoti traktoriaus ir savaeigės mašinos registracijos liudijimai, pažyma apie mašinų registravimą, Kasko draudimo liudijimas⁵³; siekiant sudaryti pirkimo–pardavimo sutartį ir perdavimo–priėmimo aktą, notarui buvo pateiktas sukklastotas pasas, ir notaras, sukklaidintas dėl tikrojo turto savininko ir jo valios išraiškos, teisiškai įformino sandorį⁵⁴; turint tikslą įgyti didelės vertės svetimą turtą, notarui buvo pateiktas sukklastotas įgaliojimas, kuriame buvo sukklastotas kito notaro parašas ir registro numeris, ištuokos liudijimo kopija, kurioje buvo sukklastotas notaro antspaudo spaudas ir parašas, dėl to notaras patvirtino žemės sklypo su pastatu pirkimo–pardavimo sutartį ir tokiu būdu apgaule buvo įgytas svetimas turtas⁵⁵; notaras buvo sukklaidintas dėl asmens tapatybės, jam pateikus kito asmens pasą, taip pat notarui buvo pateiktas sukklastotas įgaliojimas⁵⁶.

Dėl kitų asmenų galimo sukčiavimo notarai privalo savo profesines pareigas vykdyti itin atidžiai ir rūpestingai, nes pakankamu notaro atsakomybės pagrindu tampa net mažiausias neapsižiūrėjimas, neatidumas ar klaida. Notarui taikytinas *bonus pater familias* (gero šeimos tėvo, apdairaus, rūpestingo ir atidaus asmens) etalonas, vadinasi, jis turi būti ne tik geras teisininkas, prižiūrintis, kad nebūtų sudaromi turiniu ar forma įstatymų neatitinkantys sandoriai, bet ir itin atidus, t. y. atkreipti dėmesį į visas sandorio sudarymo aplinkybes, o kilus menkiausiai abejonei veikti taip, kad sandoris būtų įformintas tinkamai, arba atsisakyti atlikti notarinį veiksma⁵⁷. Visgi net iš notaro negalima reikalauti neįmanomų dalykų.

51 Švedas, G., Merkevičius, R., Veršekys, P. Notaras ir baudžiamoji justicija. *Notariatas*, Nr. 18, 2014, p. 36–37.

52 Vilniaus apygardos teismo 2013 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-678-312-2013.

53 Kauno apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-506-582-2012.

54 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-474/2010.

55 Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-137/2012.

56 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-461/2006.

57 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-645/2002; 2003 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-127/2003; 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2013.

Tam, kad galėtų tinkamai atlikti savo pareigas ir nebūtų klaidinami, apgaunami kitų asmenų, notarai privalo nuolat kelti savo profesinę kvalifikaciją. Be to, notarų veikloje pasitelkiamos technologijos. Pavyzdžiui, Lietuvos notarų informacinėje sistemoje *eNotaras* yra įdiegtos technologinės sisteminės priemonės, kurios padeda notarui nustatyti kliento asmens tapatybę, kai notarinis veiksmas atliekamas nuotoliniu būdu. Visų pirma asmens tapatybė patikrinama dar klientui jungiantis prie šios sistemos išorinio klientų portalo per Elektroninius valdžios vartus. Be to, nuotolinio notarinio veiksmo atlikimo metu notaro kliento veido atvaizdas ir jo parodytas asmens tapatybės dokumento originalas fiksuojamas tiesiogiai nuotrauką perduodant arba nuotrauką įkeliant į sistemą.

IŠVADOS

1. Lietuvoje, kaip ir kitose lotyniškojo notariato valstybėse, notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, kuriam pavesta savarankiškai verčiantis profesine veikla vykdyti viešojo pobūdžio funkcijas. Pagrindinė notaro pareiga – užtikrinti tvirtinamų sandorių ir kitų dokumentų teisėtumą, savo funkcijas jis turi atlikti tiksliai laikydamasis notaro veiklą ir teisinius santykius, su kuriais susijęs atliekamas notarinis veiksmas, reglamentuojančių teisės aktų nuostatų.
2. Vykdydamas savo profesines pareigas notaras turi būti itin kruopštus ir kiek įmanoma atidus, imtis visų galimų jam prieinamų priemonių ir notarinius veiksmus atlikti ne formaliai, o taip, kad būtų realiai užtikrinta asmenų teisėtų interesų apsauga. To nepadaręs notaras turi prisiimti riziką dėl galimos žalos ir atsakomybę už sandorių ir kitų dokumentų teisėtumo neužtikrinimą. Asmeninės atsakomybės principas notaro veikloje taikomas siekiant, kad notaras tinkamai atliktų valstybės jam priskirtas funkcijas, taip pat kad būtų užtikrinamas notaro klientų saugumas. Valstybė, kurios pareiga yra kontroliuoti notarų veiklą, nėra atsakinga už notaro netinkama veikla (neveikimu) sukeltus padarinius.
3. Už netinkamą profesinių pareigų vykdymą notarui gali būti taikoma kelių rūšių teisinė atsakomybė, taip pat ir baudžiamoji. Į baudžiamosios teisės akiratį notaras patenka, kai padaro nusikalstamą veiką. Už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant notarinius veiksmus, už kuriuos notarui taikoma baudžiamoji atsakomybė, notaras atsako kaip valstybės pareigūnas. Dėl vykdomos viešojo pobūdžio veiklos notaras yra priskiriamas valstybės tarnautojui prilyginamų asmenų kategorijai, taigi įgyja specialiojo subjekto statusą nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams sudėtyse. Be to, notaras gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir už kitas nusikalstamas veikas.

4. Teismai notarų galbūt padarytas nusikalstamas veikas dažniausiai kvalifikavo kaip piktnaudžiavimą (Baudžiamojo kodekso 228 straipsnis), tarnybos pareigų neatlikimą (Baudžiamojo kodekso 229 straipsnis), notarams buvo pareikšti kaltinimai dėl dokumentų klastojimo (Baudžiamojo kodekso 300 straipsnis), taip pat dėl kitų nusikalstamų veikų. Sprendžiant klausimą, ar notaras tinkamai atliko savo profesines pareigas, buvo atsižvelgiama, ar notaro funkcijų atlikimas atitiko teisės aktų nustatytas sąlygas, reikalavimus ir notaro įgaliojimų ribas. Be to, net konstatavus, kad notaras netinkamai atliko savo profesines pareigas ar pažeidė jo veiklą reglamentuojančius teisės aktus, ne visais atvejais notaro veika atitiks nusikalstamos veikos sudėties požymius.
5. Notarai privalo griežtai laikytis teisės aktų ir gali tvirtinti tam tikras teises ir faktus tik tada, kai dėl jų turinio ir teisėtumo nekyla abejonių. Be to, dėl kitų asmenų sukčiavimo galimybės, notarai turi būti maksimaliai atidūs ir itin budrūs, kad nebūtų apgaule suklaidinti ir per notarą kaip tarpininką nebūtų padaromos nusikalstamos veikos.
6. Profesinės veiklos klaidų gali būti padaroma dėl žinių, patirties ar supratimo stokos, todėl, siekdami užtikrinti notarinių veiksmų teisėtumą, notarai nuolat kelia savo kvalifikaciją, savo veikloje diegia ir naudoja naujas technologines priemones. Tai sudaro galimybę asmenims saugiai ir patikimai gauti notarines paslaugas, naudojantis informacinėmis technologijomis.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

Nacionaliniai teisės aktai

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, 89-2741.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002-04-09, 37-1341.

Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“ (redakcija nuo 2001-08-17). *Vyriausybės žinios*, 1961, 18-147.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000-09-06, 74-2262; 200.

Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992-10-10, 28-810.

Specialioji literatūra

Abramavičius, A. et al. (2010). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai)*. Vyr. moksl. red. G. Švedas, sud. J. Prapiestis. Vilnius: Registrų centras.

Abramavičius, A. et al. (2011). *Lietuvos teisinės institucijos*. Sud. ir moksl. red. E. Kūris. Vilnius: Registrų centras.

- Abramavičius, A., Švedas, G. (2016). Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo kaip nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas. *Teisės apžvalga*, 2(14), p. 194-209.
- Čaikovski, A. (2007). Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo: funkcijos ir įgaliojimai. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai, 6(96), p. 90-96.
- Čmilytė-Nielsen, V. (2023). Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkės sveikinimas Notariato reformos 30-mečio konferencijoje. *Notariatas*, 32.
- Gruodytė, E. (2006). Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, Mokslo darbai, 7(85), p. 86-94.
- Gutauskas, A. (2012). Notarų baudžiamosios atsakomybės ypatumai. *Notariatas*, 13.
- Gutauskas, A. (2022). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Iš: Gruodytė, E. et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Antroji knyga. Kaunas.
- Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2014). *Notarų veiklos liberalizavimo galimybės Europos Sąjungos lotyniškojo notariato tradicijos valstybėse*. Mokslo studija. Moks. red. P. Ragauskas. Lietuvos teisės institutas. Prieiga per internetą https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/EK_notarai_studija.pdf.
- Kesuma, J. (2020). The duties and liability of notary as public official in criminal law perspective. *International Journal of Latin Notary*. Volume 1, No 1.
- Kūris, E. (2023). Visuomenės ir tarpinstitucinis pasitikėjimas notaro profesija: keli sąlyčio taškai. *Notariatas*, 32.
- Reimann, M. (2009). The Notary in American Legal History: the Fall and Rise of the Civil Law Tradition? Iš Schmoekel, M., Schubert, W. (Hrsg.). *Handbuch zur Geschichte des Notariats der europäischen Traditionen*. Nomos.
- Nekrošius, V. (1997). *Notariato teisė*. Kaunas.
- Nekrošius, V., Švedas, G. (2015). Notarų sąžininga konkurencija ir atsakomybė. *Notariatas*, 20.
- Šaltauskienė, S. (2014). Notarų atsakomybė ir jos draudimas. Iš: *Notariato teisė*. Lietuvos notarų rūmai.
- Švedas, G. et al. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vyr. moksl. red. G. Švedas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Švedas, G., Merkevičius, R., Veršėkys, P. (2014). Notaras ir baudžiamoji justicija. *Notariatas*, 18.
- Vencloviėnė, S. (2014). Profesinės paslapties principas. Iš: *Notariato teisė*. Lietuvos notarų rūmai.
- Wardantik, Y. E., Khoidin, M., Prawesthi, W. (2023). Legal Liability for Notaries Due to the Issuance of Authentic Deeds Resulting in State Loss. *Journal of Social Sciences and Humanities*, Vol. 2, Issue 1.

Teismų praktika

- Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas *Europos Komisija prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*. Byla C-54/08. Prieiga per internetą <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0054>.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2004-12-18, 181-6708.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2008-01-10, 4-136.

- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2010-03-25, 34-1620.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1997 m. balandžio 16 d. konsultacija Nr. B3-41. *Teismų praktika*, 1997, 7, p. 88.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-645/2002.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-127/2003.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-461/2006.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, 26.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3264/2008.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-407/2009.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-474/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (Baudžiamojo kodekso 182 straipsnis) apžvalga Nr. AB-36-1. *Teismų praktika*, 2012, 36.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-643/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014. *Teismų praktika*, 2014, 41, p. 520-540.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-528-139/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144-788/2017. *Teismų praktika*, 2017, 47, p. 499-519.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020. *Teismų praktika*, 2020, 54, p. 455-483.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 19 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga (I dalis). *Teismų praktika*, 2021, 55.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 16 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga (II dalis). *Teismų praktika*, 2022, 56.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-137/2012.
- Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-951-209-2011.
- Vilniaus apygardos teismo 2013 m. vasario 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-41-303/2013.
- Vilniaus apygardos teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-433-648-2013.
- Vilniaus apygardos teismo 2013 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-678-312-2013.
- Kauno apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-506-582-2012.

Kiti šaltiniai

- Gutauskas, A. (2021). *Baudžiamoji justicija ir notarai: Lietuvos teismų praktikos aktualijos*. Seminaro medžiaga. Lietuvos notarų rūmų informacija.
- Tarptautinės notariato sąjungos (angl. *International Union of Notaries*) misija. Prieiga per internetą <https://www.uinl.org/mission/>.
- Lietuvos notarų rūmų informacija apie 2022 metų Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atliktą sociologinę apklausą. Prieiga per internetą <https://notarurumai.lt/reformos-trisdesimtmeti-mininciais-notarais-gyventojai-pasitiki-daugiausiai-tarp-teisiniu-profesiju-rodo-vilmorus-sociologinis-tyrimas/805>.
- Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento vyriausiojo prokuroro 2001 m. lapkričio 8 d. nutarimas nušalinti nuo pareigų. Lietuvos notarų rūmų informacija.
- Study on the definition of notarial authentic act and annex on costs. Document drafted by the “authentic act” working group of UINL. President: Enrique Brancós Nuñez. Prieiga per internetą https://www.uinl.org/documents/20181/339555/ANM_CGK-11-1-EN-Acte+Authent.%2B-Costs/6dd7b827-63d9-41d9-868b-2856af50b105.
- European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Working Group on the evaluation of judicial systems (CEPEJ-GT-EVAL). Specific Study of the CEPEJ on the Legal Professions: Notaries – 2018 data. Prieiga per internetą <https://rm.coe.int/cepej-report-data-2018-cnue/1680a-4d1ec>.